

Maatschappelijke meerwaarde van knooppunten

De Maatschappelijke Kosten-batenanalyse

PBL Ruimtedialoog

15 september 2022

Sibren Vegter

Introductie Decisio

- **Decisio:** economisch onderzoeks- en adviesbureau met 20 economen, geografen en bestuurskundigen
- Wij houden ons veelal bezig met ruimtelijk-economische vraagstukken op het gebied van:
 - Mobiliteit en infrastructuur
 - Integrale gebiedsontwikkeling
 - Stedelijke en regionale economie
 - Recreatie en toerisme
- Specialist op het gebied van MKBA's, maatschappelijke businesscases, economische impactstudies en (beleids)evaluaties
- Onder meer betrokken bij 'infrastructuur' MKBA's in MIRT-trajecten en voor groeifondsproposities (recent) en bij 'integrale' MKBA's op snijvlak gebiedsontwikkeling en mobiliteit

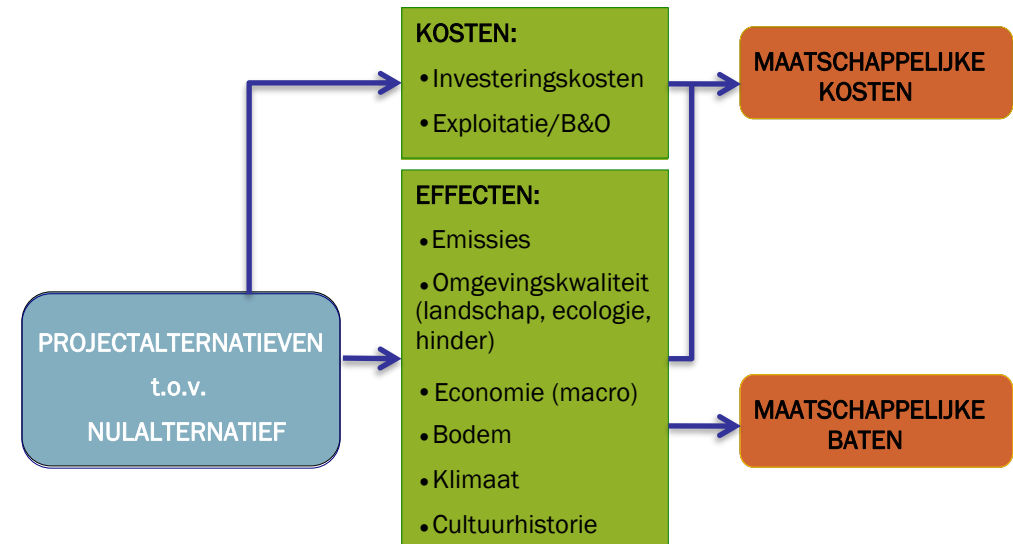
Diverse MKBA's van knopen of stationsontwikkelingen:

- Amsterdam Lelylaan
- Zuidasdok
- Dordrecht
- Leiden Centraal
- Schiedam Centrum
- Laan van NOI

Wat is een MKBA?

- Maatschappelijke Kosten-batenanalyse (MKBA)
 - Integrale weging van alle kosten en baten
 - Alle (maatschappelijke) effecten worden in euro's uitgedrukt (gemonetariseerd)
- Monetarisering
 - Maakt effecten onderling vergelijkbaar
 - Op basis van marktprijzen en 'betalingsbereidheid'
- Resultaat
 - 'Maatschappelijk rendement' van beleidskeuzes
 - Uitgedrukt in saldo van kosten en baten (netto contante waarde), baten/kostenverhouding en interne rentevoet
 - Overzicht van verdeling lusten en lasten

Wat is een MKBA?

- Wanneer kan de MKBA hulp bieden?
 - Herbezinnen of een specifiek project wel of niet nodig is;
 - Verbeteren van projecten;
 - Voor welke variant van het project kan het beste worden gekozen?
 - Rangschikken grote groep projectvoorstellen;
 - Structureren van bekostigingsdiscussies.
- Gebruik in Nederland:
 - Oorspronkelijk vooral in de fysiek-ruimtelijke hoek (mobiliteit en infrastructuur, gebiedsontwikkelingen)
 - Sinds 2006 zelfs **verplicht** bij MIRT-projecten
 - Steeds meer toepassing in sociaal domein, ICT, veiligheid, onderwijs etc;
- Voor uitvoering van de MKBA gelden diverse richtlijnen en werkwijzers
 - 2013 Algemene Leidraad voor Kosten-batenanalyse (CPB/PBL)
 - Werkwijzer voor kosten-batenanalyse in het sociale domein (2016)
 - Werkwijzer voor MKBA's op het gebied van Milieu (CE 2017)
 - Werkwijzer MKBA bij MIRT Verkenningen (RWS 2018)
 - Werkwijzer Natuur (CE/Arcadis 2018)
 - En recent (juni 2022):
 - Maatschappelijke kosten-batenanalyse en brede welvaart; een aanvulling op de Algemene MKBA-Leidraad

In tegenstelling tot financiële of economische effecten zijn maatschappelijke effecten over het algemeen niet direct uit te drukken in euro's. Waardering effecten wel mogelijk op basis van 'betalingsbereidheid' van mensen:

- Uitvragen of enqueteren naar voorkeuren van mensen:
 - Reistijdwaardering voor bereikbaarheidseffecten
 - Gezonde levensjaren (QALY=Quality Adjusted Life Year) voor gezondheidseffecten
- Afleiden gedrag uit aanpalende markten:
 - Vastgoedwaardestijging (hedonische prijsmethode) als indicator voor stijging woongenot of verbetering leefbaarheid

Deze waarderingmethodieken hebben met elkaar gemeen dat het niet gaat om daadwerkelijk verdiende euro's maar om een indicatie van het daadwerkelijk hoger nut, genot of maatschappelijk rendement dat men haalt uit een overheidsproject.

Werkwijze / stappenplan MKBA

1. Probleemanalyse	<ul style="list-style-type: none">• Welk knelpunt of welke kans doet zich voor en hoe ontwikkelt deze zich?• Welke beleidsdoelstelling volgt daaruit?• Welke oplossingsrichtingen zijn kansrijk?
2. Vaststellen nulalternatief	<ul style="list-style-type: none">• Meest waarschijnlijke ontwikkeling zonder beleid• Effect = beleidsalternatief – nulalternatief
3. Definitie beleidsalternatieven	<ul style="list-style-type: none">• Beschrijf de te nemen maatregelen• Rafel pakketten uiteen tot samenstellende onderdelen• Definieer meerdere alternatieven en varianten
4. Bepalen effecten en baten	<ul style="list-style-type: none">• Identificeer effecten• Kwantificeer effecten• Waardeer (monetariseer) effecten
5. Bepalen kosten	<ul style="list-style-type: none">• Opgeofferde middelen om de oplossing te implementeren• Kosten kunnen eenmalig of periodiek zijn, vast of variabel• Alleen de extra kosten ten opzichte van het nulalternatief
6. Varianten- en risicoanalyse	<ul style="list-style-type: none">• Identificeer de belangrijkste onzekerheden en risico's• Analyseer de gevolgen voor de uitkomsten
7. Opstellen overzicht van kosten en baten	<ul style="list-style-type: none">• Reken alle kosten en baten naar hetzelfde basisjaar en bepaal het saldo• Breng alle effecten in beeld, ook niet-gekwalificeerde en/of niet-gemonetariseerde
8. Resultaten presenteren	<ul style="list-style-type: none">• Relevant, toegankelijk en duidelijk• Verantwoorden: transparantie en reproduceerbaarheid• Interpreteren: wat kan de besluitvormer uit de MKBA leren?

Inzet MKBA bij knooppuntontwikkeling

De MKBA als instrument is bij knooppuntontwikkeling ondersteunend in:

- Het structureren van ingrepen / kosten
- Het structureren van baten (welke baten treden op en voor wie?)
- Optimaliseren van projecten / ingrepen:
 - Achteraf: inzicht in bijvoorbeeld ingrepen die veel kosten, maar weinig opleveren
 - Vooraf: wanneer een MKBA als instrument in zicht komt wordt vaak scherper naar kosten en baten van een project gekeken (Eliasson, 2012)
- Het doorberekenen en doorrekenen van de 'harde' baten (met een focus op mobiliteitseffecten en omgevingseffecten)

Toepassing MKBA in praktijk

Voorbeeld van MKBA knooppuntontwikkeling Spoorzone Dordrecht

Ambities Spoorzone Dordrecht:

- Bijdragen aan de woonopgave in de Drechtsteden én Zuid-Holland
- Groei van banen en versterken economische positie
- Maximaal verbinden van wijken en het opheffen van ruimtelijke barrières
- OV als drager van de verstedelijking en de economie
- Duurzaam, gezond en klimaatbestendig

Programma Spoorzone:

- Lokale bovenplanse maatregelen:
 - Openbare ruimte
 - Infrastructurele ingrepen
- Maatregelen spoor, als onderdeel opwaardering Oude lijn Leiden – Dordrecht. Zeer wenselijk (randvoorwaardelijk?) om aan de ambities van de Spoorzone te voldoen.

Huidige situatie

Nieuwe situatie met de cityrail

Toepassing MKBA in praktijk

Maatregelen Dordrecht CS:

- Moderniseren stationsgebouw, perrons etc
- Interwijkverbinding (overkapping)
- Autoluw inrichten van het Noordplein
- Nieuwe wandelpromenade Station - Binnenstad (Johan de Wittstraat)
- Verbreden bestaande tunnel ter hoogte van de Mauritsweg
- Noordplein verbreden
- Routes naar parkeergarages
- Aanleg snelfietspad F16 aan zuidzijde van het spoor
- Overkapping Station

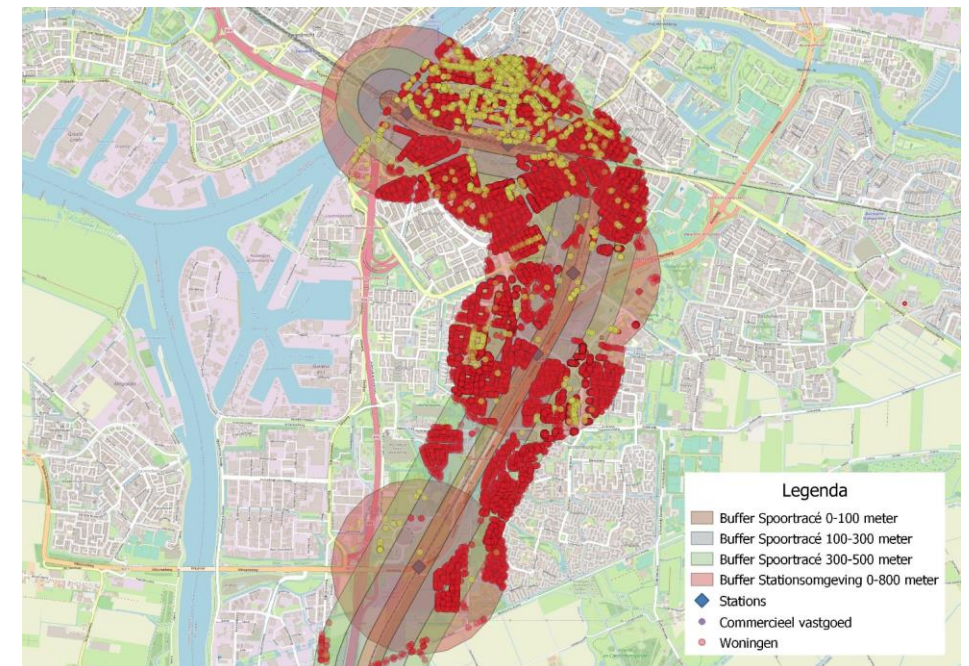
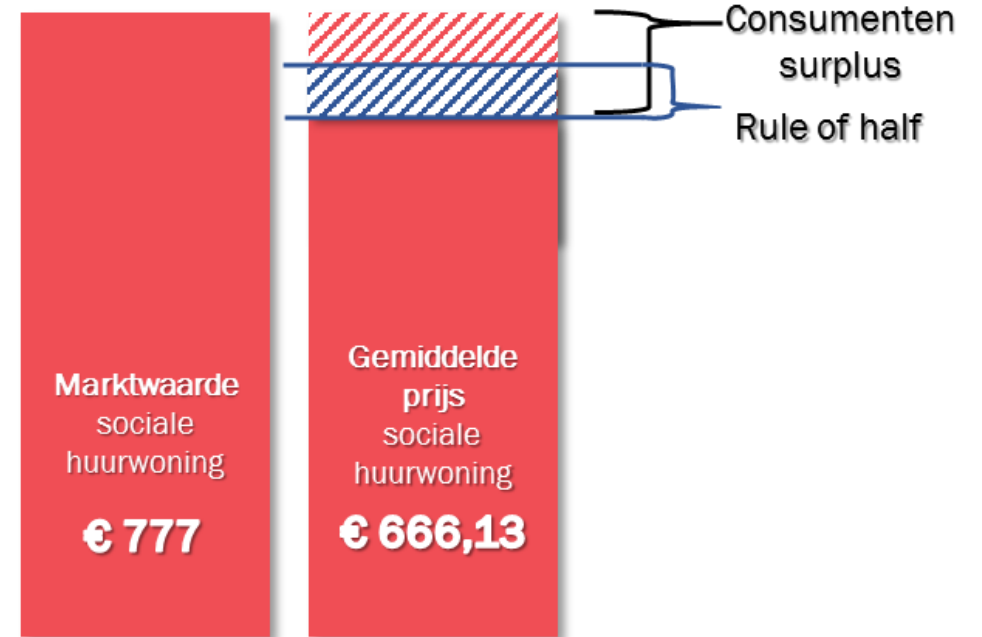
Toepassing MKBA in praktijk

Financiële effecten:

- Infrastructurele investeringen
- Beheer en onderhoud nieuw areaal
- Kosten én opbrengsten gebiedsontwikkeling

Maatschappelijke effecten

- Agglomeratie-effecten door nabijheid wonen/werken
- Bereikbaarheidseffecten (OV en fiets)
- Leefbaarheidseffecten (autoluw, groen, ruimte fiets/voetgangers etc.)
- Welvaartseffecten woongenot → consumentensurplus sociale huur
- Mobiliteitseffecten nieuwe bewoners (binnenstedelijk wonen vs. Buitenstedelijk wonen)
- Klimaatadaptiviteit/Energie /Behoud natuur en ruimte buitengebied

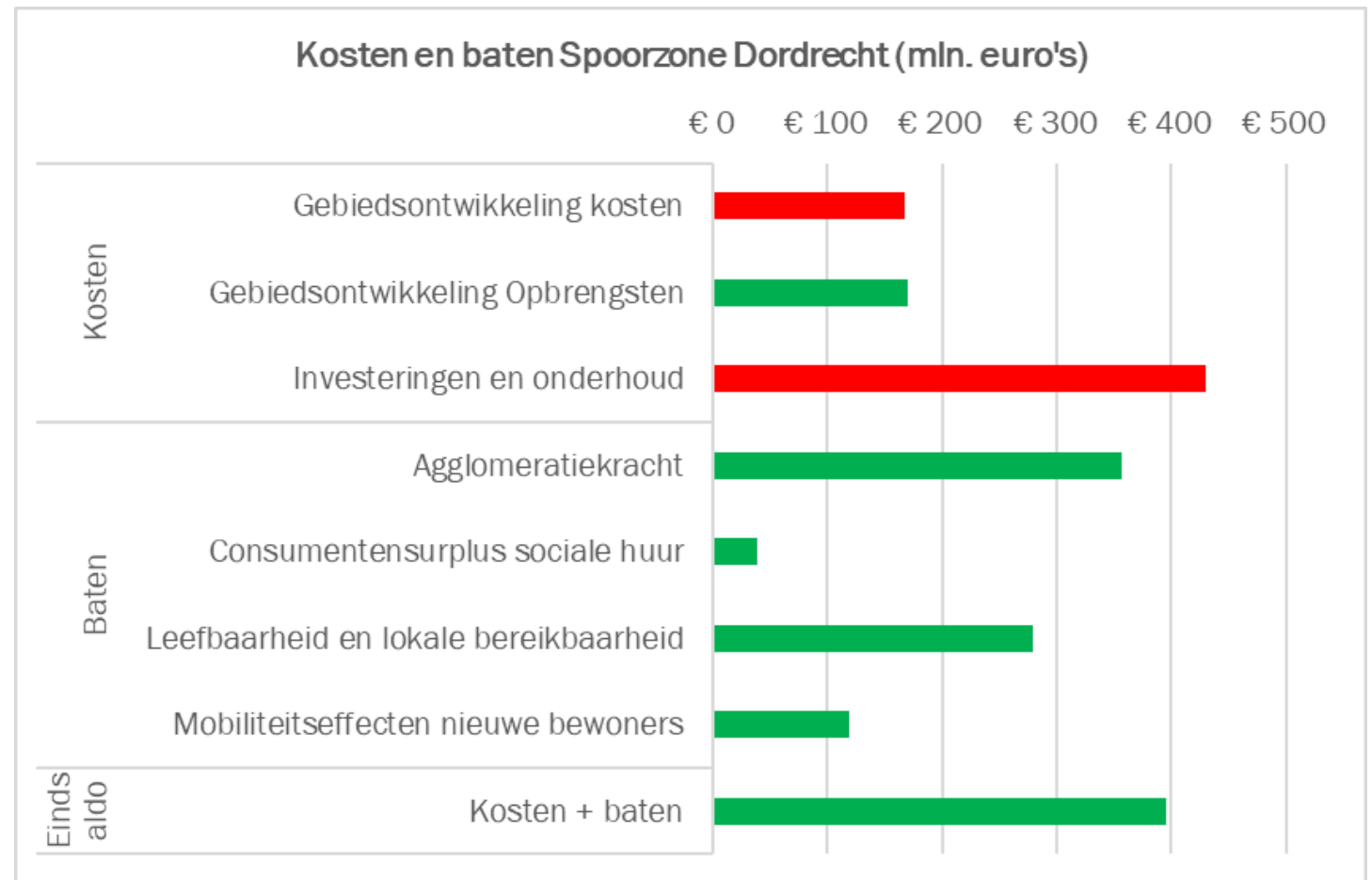
Toepassing MKBA in praktijk

Eindtabel effecten Spoorzone:

- Zichtperiode MKBA: 100 jaar
- Effecten in contante waarden: rood=negatief, groen=positief

Agglomeratiekracht is grootste maatschappelijke effect, hierbij is uitgegaan dat in nulalternatief (autonome situatie) woningen en banen buitenstedelijk worden gerealiseerd.

Niet-gekwantificeerde effecten zijn niet opgenomen in eindtabel

Mogelijkheden en beperkingen

Mogelijkheden en sterke punten:

- Het vergelijken van effecten (kosten én baten) onder dezelfde noemer (euro's) maakt het mogelijk een 'maatschappelijke businesscase' te formuleren
- Inzicht in orde grootte effecten
- Systematisch
- Compacte eindtabel
- Methodiek dwingt tot objectiveren en spreken taal der effecten
- Optimaliseren
- Beter nadenken over nut en noodzaak

Beperkingen:

- MKBA neemt niet alle waarden en welvaartseffecten mee, zoals:
 - Imago, kennisontwikkeling, rechtvaardigheid
- Onevenwichtigheid in effecten:
 - Een kostenraming is anders dan de waardering van mensenlevens
- Uitkomsten berekeningen zijn altijd aanvechtbaar / onzeker (zie voorgaand rekenvoorbeeld waar)
- Gebruik MKBA:
 - Soms 'te technisch': lastig uit te leggen
 - Soms strategisch (het cijfer onder de streep telt, maar het ligt vaak heel genuanceerd) [12](#)

Meer informatie?

www.mkba-informatie.nl

Link naar het (uitgebreide) rapport

<https://raad.dordrecht.nl/Documenten/Eindrapport-Maatschappelijke-businesscase-Spoorzone-Dordrecht-7.pdf>

Sibren Vegter

S.vegter@decisio.nl